

Н. Козачук, асп.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

АНТИМОНОПОЛЬНОЕ ПРАВО КАК СПОСОБ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЮ ПРАВАМИ НА ПАТЕНТЫ, НЕОБХОДИМЫЕ ДЛЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ СТАНДАРТОВ

В статье раскрывается роль антимонопольного права как инструмента противодействия злоупотреблению правами на патенты, необходимые для функционирования стандартов на примере и с учетом опыта США. Принимая во внимание, что стандартизация ограничивает конкуренцию на рынке и предоставляет влияние, а часто и доминирование владельцам патентов, чьи технологии включены в стандарт и необходимые для его функционирования, обосновывается, что благодаря слаженной системе, наличию значительных следственных ресурсов и ресурсов для имплементации антимонопольного законодательства, антимонопольное право может быть эффективным средством противодействия злоупотреблению правами на патенты, включенные в стандарты. Отстаивается позиция, что патентное, договорное и деликтное право не способны заменить антимонопольное право в борьбе с указанными злоупотреблениями, поскольку эти альтернативные средства не предоставляют правовые механизмы защиты категориям "аутсайдеров", которые часто страдают от злоупотреблений: потребителям, конкурентам за пределами организаций по стандартизации. Сделан вывод, что антимонопольному праву следует реагировать на случаи подобных злоупотреблений, поскольку это действенный механизм прекращения тяжелых злоупотреблений правами на патент. В то же время отмечается, что альтернативные средства защиты могут дополнить антимонопольное право в ситуациях, когда не монополист осуществляет злоупотребления.

Ключевые слова: антимонопольное право, негосударственные стандарты, право на патент.

N. Kozachuk, Ph.D. cand.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ANTITRUST LAW AS AN ATTEMPT TO TACKLE STANDARD ESSENTIAL PATENT'S ABUSES

In this article we examine the impact of the US antitrust law on the practice of abuses of standard essential patents (SEPs). Taking into consideration that standardization limits competition and provides owners of SEPs with market power and often dominance, and due to its developed investigative and enforcement regimes we argue that antitrust law can be an efficient instrument to resolve issues of SEPs abuses. We claim that neither patent, nor contract or tort law can substitute antitrust law when dealing with SEPs abuses. These alternative mechanisms do not protect "outsiders", who often suffer from SEPs abuses: consumers, competitors, not participating in the activities of standard setting organizations. We concluded that antitrust law should police the cases of SEPs abuses, since it has proven to be an efficient mechanism to resolve the gravest cases. Meanwhile, we realize, that alternative mechanisms could fill the gap left by the antitrust law in the cases of SEP abuses, conducted by non-dominant market entity.

Key words: antitrust, private standards, the right to a patent.

УДК 341.96:347.4

Б. Криволапов, канд. юрид. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА КОНЦЕПЦІЮ "МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ВАЛЮТНОГО ПРАВА"

Висвітлено нові тенденції щодо питань валютного регулювання в міжнародному приватному праві. Розглянуто сучасний стан та перспективи розвитку такого напрямку, як "міжнародне приватне валютне право". Особливу увагу приділено аналізу сучасних доктрин, які сформувалися у цій сфері.

Ключові слова: міжнародне приватне валютне право, валютні операції, валютний контроль, валютні угоди.

Останнім часом у вітчизняній і зарубіжній юридичній науковій літературі став часто використовуватися такий термін як "міжнародне приватне валютне право". При цьому, слід зазначити, що в українській науці міжнародного приватного права взагалі відсутні будь-які фундаментальні дослідження з цієї проблеми.

Дана тема актуальна також тому, що у доктрині міжнародного приватного права остаточно ще не сформульовано єдиного підходу щодо інституту міжнародного приватного права, який регулює грошові зобов'язання з іноземним елементом. Йдеться про інститут, який регулює порядок розрахунків в іноземній валюті, проблеми застосування іноземного валютного законодавства, в тому числі, наслідки застосування норм про іноземний валютний контроль, правове регулювання міжнародних угод, предметом яких є валютні цінності. Дані правовідносини по-різному визначалися в міжнародному приватному праві. Найбільш вживаним підходом було об'єднувати такі відносини в окремих інститут грошових зобов'язань у міжнародному приватному праві, у якому переважно аналізувалися різні форми розрахунків.

Вперше на території пострадянського простору даний термін з'явився після виходу перекладу російською мовою книги Вернера Ебке "Міжнародне валютне право" у 1997 р. [1, с. 17]. Через деякий час цей термін став з'являтися в російських підручниках з міжнародного приватного права. У 1999 році даний термін вже використовувався в курсі лекцій Звекова В.П. "Міжнародне приватне право" [2]. У 2005 році вийшов підручник

І. В. Гетьман-Павлової "Міжнародне приватне право" [3], де також використовується даний термін. У 2012 р. світ побачив підручник з міжнародного приватного права Г. В. Петрової із згадкою даного визначення [4]. Привертає увагу той факт, що даний термін використовується лише у навчальній російській літературі, а окремих досліджень з цієї теми не проводилося. Як вже було зазначено, в роботах українських авторів даній проблемі взагалі не приділялось уваги.

Для того, щоб визначити, що таке "міжнародне приватне валютне право" необхідно дати визначення такому поняттю, як "міжнародне валютне право" (далі МВП) і згодом провести паралель з "міжнародним приватним валютним правом" далі (МПВП) і вказати на загальні та відмінні риси даних галузей права.

Відомий радянський вчений А. Б. Альтшулер в своїй монографії "Міжнародне валютне право" дав таке визначення МВП: "міжнародне валютне право – це сукупність юридичних норм (міжнародно-правових та національних правових), регулюючих специфічний комплекс відносин, що виникають у міжнародному житті між різними за своєю природою суб'єктами (державами, кредитними організаціями, банками, іншими юридичними та фізичними особами) предметом яких є валюта і валютні цінності" [5, с.32].

Незважаючи на те, що вищевказана монографія була випущена ще в 1984 році, дане визначення до цього часу залишається найбільш актуальним і універсальним. Виходячи з цього визначення, будь-яку операцію, предме-

том якої є валютні цінності, можна віднести до сфери регулювання міжнародного валютного права. Згідно з цим визначенням до МВП належать розрахункові і кредитні відносини, питання регулювання банківських рахунків в іноземній валюті, питання іноземного інвестування, операції з купівлі-продажу цінних паперів, виражених в іноземній валюті, проблеми оподаткування надходжень в іноземній валюті, питання ввезення та вивезення іноземної валюти, питання обміну національної та іноземної валюти резидентами і нерезидентами валюти і т. д.

На наш погляд, таке визначення є занадто широким і дещо абстрактним. Нам наш погляд необхідно конкретизувати дане визначення, враховуючи міжнародний характер МВП і прив'язати його до такого поняття як "валютні операції".

На сьогоднішній в сучасній доктрині не існує загального визначення валютних операцій. Деякі автори вважають, що валютні операції – це операції, які здійснюються учасниками валютного ринку [6, с. 13]. На думку В. А. Ющенка та В. І. Міщенко, під валютними операціями розуміють певні банківські та фінансові операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності [7, с. 217]. Згідно теорії Ж.В. Завальної та М.В. Старинського, валютні операції можна визначити як конкретні дії, в яких проявляються валютні правовідносини [8, с. 172]. А під валютними правовідносинами розуміють відносини у сфері обігу валюти і валютних цінностей та процесу функціонування уповноважених державою органів з приводу валютного регулювання та валютного контролю, метою яких є забезпечення прав та інтересів фізичних, юридичних осіб або держави [8, с. 14]. Відомий фахівець з банківського права О. А. Костюченко розглядає валютні операції як угоди, які спрямовані на виникнення, зміну та припинення речових або зобов'язальних прав на валютні цінності [9, с.48]. Під валютними цінностями, як правило, розуміють національну валюту, іноземну валюту (в основному вільноконвертовану), національні платіжні документи та платіжні документи, виражені в іноземній валюті, а також банківські метали.

В українському законодавстві визначення терміну валютні операції передбачено в ч. 2. ст. 1 Декрету Кабінету Міністрів України Про систему валютного регулювання і валютного контролю 1993 р. Термін "валютні операції" охоплює:

операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;

операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;

операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей [10].

Це визначення чітко вказує, що валютними операціями є правочини, об'єктом яких є валютні цінності, міжнародні розрахунки та операції, пов'язані з ввезенням, вивезенням та переказуванням валютних цінностей.

Таким чином, міжнародне валютне право можна визначити як сукупність міжнародно-правових норм, які регулюють відносини, пов'язані зі здійсненням валютних операцій [11, с. 101].

На думку автора міжнародне валютне право має подвійну природу. На цьому питанні акцентував свою увагу ще А.Б. Альтшуллер у вказаній вище монографії. Він вказує на те, що у цих відносинах приймають участь різні суб'єкти. Йдеться про суб'єктів міжнародного публічного права, цивільного права та міжнародного приватного права [5, с. 31]. Як вказує далі Альтшуллер:

"Неоднорідність суб'єктів валютних відносин, природно, спричиняє виникнення відповідних неоднорідних за своєю природою відносин валютного характеру, а це в свою чергу, визначає певну специфіку застосування в даній галузі методів і засобів правового регулювання цих відносин" [5, с. 31]. Дійсно, виходячи з визначення, яке дає Альтшуллер, суб'єктами міжнародного валютного права можуть бути держави, які укладають різні платіжні угоди про порядок розрахунків і дуже часто виступають позичальниками МФВ, інших міжнародних організацій. Також, виходячи з вищевказаних визначень, суб'єктами МВП можуть бути юридичні та фізичні особи, які беруть участь у міжнародному комерційному обороті і розраховуються в іноземній валюті. Крім того, суб'єктами цієї галузі права можуть вважатися фізичні особи, які здійснюють неторгові платежі в іноземній валюті.

Така специфіка міжнародного валютного права свідчить про його полісистемність. Тому абсолютно справедливим є твердження Альтшуллера про те, що дані правовідносини неможливо віднести до будь-якої галузі права [5, с. 35]. На міждисциплінарний характер МВП вказує також і Ебке [1, с. 17]. Тому, враховуючи полісистемний характер міжнародного валютного права, буде абсолютно доречним використовувати поняття МВП для визначення міжнародного приватного валютного права. Причому, в першу чергу слід відштовхуватися від такого поняття як "валютні операції". Звичайно, не всі валютні операції можуть становити зміст МПВП. Мова, в першу чергу, йде про валютні операції приватно-правового характеру. На наш погляд, визначення валютних операцій, дане в ч. 2. ст.1 Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" 1993 р., цілком може бути використане для визначення МПВП.

Вперше цей термін був введений Ф. А. Манном у фундаментальній праці "The Legal Aspect of Money". Відповідно до його концепції, міжнародне приватне право валютного регулювання являє собою частину міжнародного приватного права, яке стосується проблем взаємодії англійського права з іноземними нормами валютного регулювання [12, с. 397]. При цьому, Манн вказував на територіальний характер таких норм та їх тісний зв'язок з публічним порядком [12, с. 397]. Тобто, по суті Манн вважав міжнародним приватним валютним правом сукупність норм, що визначають правила застосування норм іноземного валютного права.

У 1997 р. Вернер Ебке у вже згаданій монографії, дав своє визначення терміну міжнародне приватне валютне право. На думку Ебке, під міжнародним приватним валютним правом слід розуміти "сукупність колізійних норм, що визначають наявність і характер обмежень для поточних міжнародних розрахунків та трансграничного руху капіталів, яке слід враховувати при розгляді судових справ щодо застосування валютного законодавства" [1, с. 15]. З цього визначення випливає, що даний автор визначає міжнародне приватне валютне право виключно як сукупність колізійних норм, які встановлюють порядок застосування іноземних валютних обмежень. Значна частина його праці присвячена проблемам, пов'язаним із застосуванням іноземного законодавства про валютний контроль та аналізу статті VIII Розділу 2 (b) Договору про Міжнародний валютний фонд. Дана стаття передбачає, що виконання валютних контрактів з використанням валюти будь-якої держави-члена, положення яких йдуть врозрід з правилами для валютних операцій такої держави-члена, що їх встановила або вводить відповідно до цієї Угоди, не може бути забезпечене судовим захистом на територіях жодної

держави-члена. На думку Вернера Ебке, ця стаття чітко вказує на можливість застосування іноземних норм щодо валютного контролю.

Цілковито очевидно, що обидва вищезазначених автори зробили акцент на колізійному регулюванні положень про валютний контроль. Можна погодитися з твердженням про те, що дані колізійні норми складають основний зміст цієї галузі права, однак вказані автори не включають в предмет МПВП міжнародно-правове регулювання валютних операцій.

Як вже було зазначено, останнім часом деякі представники російської науки міжнародного приватного права стали приділяти увагу цій проблемі. Так, В. П. Звеків вважає, що зміст міжнародного приватного валютного права визначається міжнародними розрахунково-кредитними відносинами і застосуванням заборонних норм іноземного валютного права [2, с. 342]. Дане визначення ширше, ніж у Ебке, однак не включає у себе міжнародні валютні угоди, об'єктом яких є валютні цінності. Крім того, В. П. Звеків не включає в предмет міжнародного приватного валютного права різного роду платіжні угоди.

І. В. Гетьман-Павлова розглядає міжнародне приватне валютне право як самостійну галузь міжнародного приватного права, що представляє сукупність норм, які регулюють фінансування міжнародної комерційної діяльності. Автор також включає в цю галузь розрахункові й кредитні відносини [3, с. 276]. Основним недоліком даного визначення можна вважати те, що автор не включила у визначення МПВП колізійні норми, які встановлюють порядок застосування іноземного валютного законодавства. Крім того, як і обидва попередніх автори, І. В. Гетьман-Павлова нічого не говорить про правове регулювання валютних правочинів і міжнародних платіжних угод.

На наш погляд, всі перераховані вище визначення є досить вузькими і не охоплюють весь спектр відносин, які можуть бути предметом МПВП.

Дійсно, основним змістом міжнародного приватного валютного права є питання застосування норм іноземного валютного законодавства, яке зачіпає не тільки питання валютного контролю, а й приватноправові норми іноземного права, що регулюють порядок здійснення валютних операцій. Наприклад, національні норми приватного права про використання валютних застережень, визначення курсу іноземної валюти у грошових зобов'язаннях з іноземним елементом і т. д. Однак, крім цього, у зміст МПВП повинні входити і деякі інші питання.

По-перше, на сьогодні з'явилася досить велика кількість міжнародних договорів і конвенцій, які регулюють різного роду валютні операції. Не враховувати цей факт ніяк не можна.

По-друге, на думку автора, предметом даної галузі права мають бути також питання організації розрахунків у міжнародному комерційному обороті та інші питання, пов'язані з виконанням грошових зобов'язань у міжнародному приватному праві.

По-третє, в останні час в доктрині міжнародного приватного права є актуальними питання правового регулювання валютних угод, предметом яких є валюта і валютні цінності. У першу чергу мова йде про валютно-обмінні операції.

Нам вважається, що всі ці питання мають входити до сфери регулювання міжнародного приватного валютного права.

Таким чином, виходячи з усього вищезазначеного, міжнародне приватне валютне право можна визначити як сукупність матеріальних і колізійних норм, які регулюють приватно-правові відносини, пов'язані із здійсненням валютних операцій.

Список використаних джерел

1. Эбке В. Международное валютное право / В. Эбке. – М. : Международные отношения, 1997. – С. 17.
2. с Международное частное право. Курс лекций / В. Эбке. – М. : Издат. группа НОРМА–ИНФРА. – М., 1999. – 686 с.
3. Гетьман-Павлова И. В. Международное частное право : учебник / И. Гетьман-Павлова. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 752 с.
4. Международное частное право: учебник для бакалавров / под. общ. ред. Г. В. Петровой. – М. : Изд-во Юрайт ; ИД Юрайт, 2012. – 764 с.
5. Альшутлер А. Б. Международное валютное право / А. Б. Альшутлер. – М. : ИМО, 1984. – С. 32.
6. Бункина М. К. Основы валютных отношений : учеб. пособие / М. К. Бункина, А. М. Семенов. – М., 1998. – С. 13.
7. Ющенко В. А. Валютне регулювання: Навч. посіб. / В. А. Ющенко, В. І. Міщенко. – К., 1999. – С. 219.
8. Завальна Ж. В. Валютне право України : навч. посіб. / Ж. В. Завальна, М. В. Старинській. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2006. – С. 172.
9. Костюченко О. А. Правові засади валютного регулювання в Україні : навч. посіб. / О. А. Костюченко – К. : КНТ, 2009. – С. 48.
10. Декрет Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" // ВВР. – 1993. – № 17. – Ст. 184.
11. Криволапов Б. М. Місце міжнародного валютного права в сучасній системі права / Б. М. Криволапов // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2010. – Вип. 93, ч. 2. – С. 101.
12. Mann F. A. The Legal Aspect of Money / F. A. Mann. – Oxford : Clarendon Press, 1992. – P. 397.

Надійшла до редколегії 29.05.14

Б. Криволапов, канд. юрид. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

СОВРЕМЕННЫЙ ВЗГЛЯД НА КОНЦЕПЦИЮ "МЕЖДУНАРОДНОГО ЧАСТНОГО ВАЛЮТНОГО ПРАВА"

Освещены новые тенденции в контексте валютного регулирования в международном частном праве. Рассматриваются нынешнее состояние и перспективы дальнейшего развития такого направления как "международное частное валютное право". Особенное внимание уделяется анализу современным доктринам, которые сформировались в этой сфере.

Ключевые слова: международное частное валютное право, валютные операции, валютный контроль, валютные сделки.

B. Kryvolapov, PhD, associate professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

MODERN VIEW ON "PRIVATE INTERNATIONAL MONETARY LAW" CONCEPTION

The article is devoted to the new tendencies concerning monetary regulation in private international law. The current situation and perspectives of further developments of such area as "private international monetary law" are considered. Special attention is paid to the analysis of modern doctrines that were formed in this area.

Key words: private international monetary law, currency operations, exchange control, currency contracts.